

O prostoru

Zkuste najít místo, kde se odehrává děj vašeho snu. Dokážete o vlastním ději snu vyprávět, nedokážete jej však zařadit ve smyslu teritoriálním. Nijak vás to netrápí, vždyť víte, že takové místo nemá smysl hledat, neboť sen byl pouze ve vašich myšlenkách. Že by obdobný princip mohl platit i u prostorových dimenzí provázejících život v bdělém stavu, to nám připadá absurdní. Avšak jen do té chvíle, než budeme vyzváni k předložení důkazu pro odůvodnění svého stanoviska. Stejně jako je prostorová dimenze během snění uznávanou součástí našeho snu, aniž by přitom měla reálné opodstatnění pro svou samostatnou existenci, tak obdobně lze konstatovat, že pojem prostorové dimenze v absolutnu je pojmem bezobsažným, neboť se jedná o pouhou antropomorfní projekci praktického života.

Bez ohledu na tento závěr relativistické filozofie je nesporné, že konečností vesmíru nelze rozumět jeho ohraničenost. Rozpínání astronomického vesmíru není pohybem „do něčeho“, a proto neznamena existenci vnějšího prostoru jako v případě analogie nafukování gumového balónku v trojrozměrném prostoru. Stejně jako teorie relativity exaktním způsobem prokázala nesmyslnost hledání toho, co by mohlo být v prostorovém smyslu za rozpínajícím se vesmírem, tak na obdobném principu shledává relativistická filozofie nicotnost snahy o hledání boha ve smyslu časoprostorovém, když tuto snahu přirovnává k hledání čehosi v místech nacházejících se (ve smyslu teritoriálním) za rozpínajícím se dějem snu při snění během spánku.

Teorie relativity zasáhla do panujícího pojetí přírody tak silně, že zděšení, které vyvolala, zdaleka předčilo i geo-

logické objevy prokazující nesprávnost úvah o vzniku a vývoji světa, jež byly posvěceny do té doby nenapadnutelnými biblickými texty. Do vzniku teorie relativity platilo, že existuje absolutní a neměnný čas, který plyne stejnoměrně bez vztahu k nějakému vnějšímu předmětu v prostoru. Nová teorie takovou představu zcela vyvrátila a pevně svázala tok času s existencí předmětů i prostoru, a to natolik, že se zánikem předmětů (hmoty) spojila zánik veškerého času i prostoru. Zatímco dříve byla běžná představa času či prostoru působícího i po zániku veškeré hmoty, s experimentálními důkazy správnosti teorie relativity tyto představy pozbyly své pravdivosti. Důsledky teorie relativity jdou však ještě dál, a to proto, že tato teorie dala veškeré pozorované vnější jevy do přímého vztahu k podmínkám pozorování, tj. do vztahu vůči pozorovateli samému. Odhalení závislosti obrazu vnějšího světa na podmínkách pozorování vedlo ke zpochybnění přesně opačně znějícího základního východiska dosavadní přírodovědy a stalo se exaktním důkazem relevance těch filozofických myšlenek, které důrazně a důsledně odmítaly jak materialistický, tak i jakýkoli jiný pohled objektivizující podstatu reality.

Obdobně jako teorie relativity zpochybnil existenci prostoru jako samostatné věci o sobě i kantovský relativismus, když za původce tohoto zdánlivě objektivního atributu skutečnosti označil vědomí. Prostor si lze představit bez předmětu, nikoli však naopak. Prostor (stejně jako čas) je tak pouze mentální struktura, která pochází z nás, nikoli z věcí. Proto nejsou prostorové zákonitosti přírody uloženy v přírodě, nýbrž v mysli samé. Základem kantovského relativismu je tak teze, že svět nám není dán, nýbrž je organizován rozumem.

S rozumovou činností tedy kromě pojmového a logického uspořádání souvisí zejména předurčené prostředí

vjemu. Nutně myslíme v dimenzích „někde“ a „někdy“, to však neznamená, že by takové dimenze samy o sobě existovaly; pouze naše mysl takto myslet musí. Čas a prostor tak nejsou věci, nýbrž způsob, jakým člověk věci chápe.

Pohyb částice je definován změnou její polohy v prostoru a čase. Ve smyslu kvantové mechaniky však pojem dráhy částice nemá význam, neboť vzniká až tím, že je částice pozorována. Teprve pozorováním částice zkolabuje do určitého pozorovaného stavu. V důsledku toho můžeme hovořit pouze o vyskytování konkrétní částice v určitých místech (prostoru), což nás může vést k předpokladu (nikoli k jistotě) místa výskytu částice v následném čase.

Toto poznání ještě umocňuje princip superpozice, jenž dovoluje skládat fyzikální stavy, které v klasické fyzice skládat nelze. Ačkoli víme, že elektrony či jiné elementární částice jsou částicemi nedělitelnými, přesto se podle principu superpozice může tatáž částice vyskytovat na různých místech v prostoru. Prokázání možnosti průchodu nedělitelné částice různými místy zároveň je jedním z nejdůležitějších dopadů kvantové fyziky na chápání reality. Částice se tak mohou vyskytovat ve zvláštních stavech, ve kterých vykazují dvě či více klasických vlastností současně. Například se mohou nacházet zároveň „tady“ i „tam“ (dokud ovšem neprovedeme pozorování). Elementární kvantové bity (nejmenší jednotky informace získané odpovědí ano – ne na jednu otázku) tedy nejsou jen nuly a jedničky, ale jakési kombinace (superpozice) těchto stavů.

Prostor je v tomto smyslu pouze prostředím (polem), v němž dochází k periodickým změnám v důsledku činnosti vědomí, což vede k subjektivnímu vzniku částic hmotného světa. Jinak řečeno – částice není nic jiného než vlna subjektivního pole měnící se intenzitou, jež může být zachycena v podobě částice a která může následně s tímto

polem kdykoli splynout. Nedochozí tak k pohybu částic v prostoru, nýbrž k jejich subjektivně pociťovanému výskytu v různých zdánlivě existujících místech, a to s takovou četností vzájemné vazby, že tyto různé výskyty považujeme za pohyb (změna polohy hmoty v čase a prostoru), z něhož odvozujeme další rozličné zákonitosti.

Podle relativistické filozofie není hmoty, času či prostoru, jsou jen periodické změny intenzity (vlnění) domněle existujícího pole produkovaného vědomím. Subjektivní pole se mění v konkrétní částice či zůstává ve tvaru vln dosud neidentifikovaných v podobě částic. Obdobně je tomu během snění ve spánku, kde je subjektivita pole (prostředí děje snu) jasně zřetelná a nikdo nepochybuje o tom, že dochází pouze k subjektivně pociťovanému výskytu vysněných předmětů v různých zdánlivě existujících místech. Třebaže předmět není ve snu dosud identifikován, přesto se může v souvislosti s dějem snu kdykoli objevit, neboť stále setrvává ve tvaru vln, jež zatím nejsou zachyceny v podobě částic, avšak tyto vlny mohou do podoby částic kdykoli zkolabovat, a to v dimenzi iluzorního prostoru.